

BEZPEČNOST A OCHRANA ZDRAVÍ ZAMĚSTNANCŮ, DĚTÍ A ŽÁKŮ ŠKOL A ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ

1. VŠEOBECNĚ

Podle § 29 školského zákona č. 561/2004 Sb., orgány, organizace a školy, které zabezpečují výchovu a vzdělávání, zajišťují bezpečnost a ochranu zdraví žáka při činnostech, které přímo souvisejí s výchovou a vzděláváním, soustavně vytvářejí podmínky pro bezpečnost a ochranu zdraví žáka a zabezpečují současně i ochranu žáka před riziky poruch zdravotního vývoje, pokud mohou být způsobeny nebo zvětšeny výchovou a vzdělávací činností školy.

Uvedené instituce a školy také kontrolují dodržování těchto podmínek.

Tyto úkoly a povinnosti pro školy a školská zařízení jsou rozřazeny v řadě předpisů různé právní síly, z nichž některé jsou již zastaralé. Pro umožnění provádění konkrétních úkolů v péči o bezpečnost a ochranu zdraví a výkonu dozoru nad dětmi a žáky škol a školských zařízení je doporučeno se řídit Metodickým pokynem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 37014/2005-25, který byl vydán pro školy a školská zařízení zřizovaná MŠMT.

Podle § 102 odst. 1 zákona 262/2006 Sb. v platném znění (zákoník práce) je zaměstnavatel povinen zajistit bezpečnost a ochranu zdraví zaměstnanců při práci s ohledem na rizika možného ohrožení jejich života a zdraví, která se týkají výkonu práce.

Při stanovení opatření péče o bezpečnost a ochranu zdraví žáků se vychází nejen z běžného provozu budov a zařízení škol, ale také z činností a prostředí v celém režimu žáka ve škole v rámci výchovného a vzdělávacího působení. Bere v úvahu možné ohrožení žáků při výuce jednotlivých předmětů, při přesunech žáků v obci v rámci školního vyučování a při účasti školy na různých akcích pořádaných ve škole i mimo školu. Přihlíží k věku žáků, jejich schopnostem, fyzické a duševní vyspělosti, zdravotnímu stavu a ukázněnosti žáků.

Pro bezpečnost a ochranu zdraví při výchově a vzdělávání dětí a žáků ve školách a školských zařízeních má mimořádný význam výkon dozoru nad veškerou činností dětí a žáků. Při výkonu dozoru nutno vycházet z konkrétních podmínek a přihlížet zejména k rizikům vykonávané činnosti a to především výuce tělesné výchovy (zejména lyžování) a času přestávek.

Kontrolu dodržování podmínek pro bezpečnost a ochranu zdraví žáků při činnostech, které přímo souvisejí s výchovou a vzděláváním, provádí Česká školní inspekce a Svazová inspekce bezpečnosti práce Českomoravského odborového svazu pracovníků školství. Kromě průběžné kontrolní činnosti se podílí zejména na prošetřování smrtelných, hromadných a těžkých školních úrazů. Výkon dozoru nad bezpečností a ochranou zdraví při práci ve školách jako celku je v působnosti Českého úřadu bezpečnosti práce.

2. PREVENCE RIZIK VE ŠKOLSTVÍ

2.1 Prevencí rizik se rozumí všechna opatření vyplývající z právních a ostatních předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a z opatření školy, která mají za cíl předcházet rizikům, odstraňovat je nebo minimalizovat působení neodstranitelných rizik.

Při stanovení konkrétních opatření péče o bezpečnost a ochranu zdraví žáků vychází škola z vyhledávání, posuzování a zhodnocení rizik spojených s činnostmi a prostředím v celém režimu žáka ve škole v rámci výchovného a vzdělávacího působení.

Bere v úvahu možné ohrožení žáků při výuce jednotlivých předmětů, při přesunech žáků v obci v rámci školního vyučování a při účasti školy na různých akcích pořádaných ve škole i mimo školu. Přihlíží k věku žáků, jejich schopnostem, fyzické a duševní vyspělosti, zdravotnímu stavu a ukázněnosti žáků.

Škola v rámci výchovného působení seznamuje žáky s veškerým povinným rozsahem učiva, týkajícího se ochrany zdraví a bezpečí žáků, s riziky a ohrožením při dopravním provozu na komunikacích, při jejich mimoškolních aktivitách a v době školních prázdnin.

2.2 Omezení pro činnost žáků

Pokud školy při výchově a vzdělávání žáků organizují praktické vyučování, odborný výcvik, případně jiné práce, mohou mladistvé žáky zaměstnávat pouze pracemi, které jsou přiměřené jejich fyzickému a rozumovému rozvoji a poskytují jim při práci zvýšenou péči. Školy dodržují zákazy prací platné pro zaměstnankyně a zákazy prací mladistvým a podmínky, za nichž mohou mladiství tyto práce výjimečně konat z důvodu přípravy na povolání, jež jsou stanovené vyhláškou min. zdravotnictví č. 288/2003 Sb. kterou se stanoví práce a pracoviště, které jsou zakázány těhotným ženám, kojícím ženám, matkám do konce devátého měsíce po porodu a mladistvým, a podmínky, za nichž mohou mladiství výjimečně tyto práce konat z důvodu přípravy na povolání.

2.3 Přiměřené práce Přiměřené práce, které mohou před ukončením povinné školní docházky konat fyzické osoby, které dosáhly 15 let věku, jsou vedle společensky prospěšné práce žáků podle školského zákona další práce, které svým charakterem ani rozsahem neohrožují zdraví a vývoj žáků a nebrání jim v přípravě na povolání.

2.4 Zdravotní způsobilost

Školy se řídí ustanoveními zvláštních předpisů, jež se týkají zjišťování zdravotního stavu žáků a jejich zdravotní způsobilosti pro příslušný studijní obor a pro účast na některých výchovných a vzdělávacích činnostech školy, například na škole v přírodě, sportovních a tělovýchovných akcích, plaveckém nebo lyžařském výcviku. Zákonní zástupci nezletilých žáků, popřípadě žáci, informují školu o změně zdravotní způsobilosti nebo zdravotního stavu žáka, pokud může mít vliv na studovaný obor nebo účast na uvedených akcích a výcviku.

2.5 Poučení žáků

Škola zajistí, aby žáci byli poučeni a podrobně instruováni o možném ohrožení zdraví a bezpečnosti při všech činnostech, jichž se účastní při výchově a vyučování nebo v přímé souvislosti s tím. Žáky zároveň seznámí s konkrétními bezpečnostními pokyny a se zásadami bezpečného chování a s čím se mohou žáci ve škole a v okolí školy setkat (např. nebezpečí od neznámých lidí, nebezpečí šikany ze strany spolužáků apod.).

Seznámí žáky s ustanoveními bezpečnostních předpisů a pokynů, pokud se vztahují na příslušnou činnost, akci nebo pracoviště a průběžně s ustanoveními školního řádu, řádů dílen, laboratoří, odborných pracoven, sportovních zařízení, tělocvičen a hřišť a jiných pracovišť a s dalšími opatřeními školy, jež mohou mít bezpečnostně preventivní význam. Pokud to stanoví bezpečnostní předpisy, nebo je-li to odůvodněno rizikem činnosti, budou žáci z těchto znalostí přezkoušeni.

O provedeném poučení žáků učiní škola záznam. Žáky, kteří nebyli v době poučení přítomni, je třeba v nejbližším vhodném termínu poučit. Ve složitějších případech, zejména při instruování o obsahu závažných bezpečnostně technických předpisů a pokynů, se pořídí zápis podepsaný žáky, z něhož lze podle potřeby zjistit konkrétní obsah provedené instruktáže.

2.6 Dozor nad žáky

Školy jsou povinny vykonávat podle zvláštních předpisů nad nezletilými žáky náležitý dohled. Kromě bezpečnostních hledisek zajišťují pedagogičtí pracovníci při dohledu nad žáky také hledisko výchovné.

Dozor nad žáky je činnost, kterou se vedle výchovného působení sleduje vykonávání náležitého dohledu nad nezletilými, a to v zájmu předcházení škodám na zdraví, majetku, přírodě a životním prostředí. (§ 415, § 422 občanského zákoníku).

Dozor zajišťují školy s přihlednutím ke konkrétním podmínkám školy, věku žáků a dalším okolnostem. Pedagogický pracovník koná dozor nad žáky ve škole před vyučováním, po vyučování, o přestávkách mezi dvěma vyučovacími hodinami, podle potřeby při přechodu žáků z jedné budovy školy do druhé budovy školy, do školní jídelny, školní družiny atp. Ředitel školy pověří dozorem zaměstnance, stanoví rozvrh dozoru nad žáky a vyvede ho na takovém místě, aby bylo možno při kontrolní činnosti snadno rozpoznat, který zaměstnanec dozor koná.

Dozor ve škole začíná 20 minut před začátkem dopoledního a 15 minut odpoledního vyučování a končí odchodem žáků ze školy po skončeném vyučování. Jestliže ředitel školy povolil žákům pobývat ve škole před vyučováním nebo po vyučování, zabezpečí, aby tyto žáci nezustali bez dozoru. V rozvrhu dozorů stanoví způsob jejich zabezpečení.

Při akcích konaných mimo školu, kdy místem pro shromáždění žáků není škola, počíná dozor 15 minut před dobou shromáždění na určeném místě. Po skončení akce dozor končí na předem určeném místě. Podle rozhodnutí ředitele školy mohou dozor ve výjimečných případech konat vedle pedagogických pracovníků i jiné zletilé osoby, a to jen pokud to s nimi bylo dohodnuto. Tyto osoby musí být řádně poučeny o povinnostech dozoru a ředitel školy o tomto poučení provede písemný záznam. Pedagogičtí pracovníci vykonávají podle pokynů ředitele dozor i mimo školu, např. ve školní jídelně, při praktickém vyučování, při kurzech, exkurzích a jiné činnosti vyplývající z učebních osnov, při účasti na soutěžích, přehlídkách popřípadě při jejich přípravě a na jiných akcích organizovaných školou. Rodiče nebo zákonní zástupci dítěte musí být o místě a času setkání informováni minimálně jeden před začátkem akce.

Při akcích konaných mimo školu, kdy jsou jejich účastníci ubytováni v objektech cizích organizací, dodržují žáci bezpečnostní a protipožární pokyny platné v těchto objektech. Žáci dodržují stanovený režim dne a pokyny vydané pro dobu nočního klidu. Za seznámení žáků s těmito pokyny a za kontrolu jejich dodržování odpovídá vedoucí akce nebo jím určený pedagogický pracovník. Vedoucí akce rozhodne o způsobu provádění dohledu v době nočního klidu. O způsobu zajištění dozoru nad žáky rozhoduje ředitel školy.

Pokud jsou v právních předpisech nebo v pedagogických dokumentech obsažena zvláštní ustanovení, jež mohou souviset s výkonem dozoru, například ustanovení o dělení tříd na skupiny, nebo jiná ustanovení o poměru mezi počtem žáků a počtem dozírajících osob, případně podrobněji určují způsob dozoru (dozor, stálý dozor, přímý dozor v některých případech praktického vyučování) dodržuje ředitel školy tato zvláštní ustanovení.

2.7 Zvláštní pravidla při některých činnostech

Kromě obecných zásad úrazové prevence nutno dodržovat další zvláštní pravidla zejména při výuce některých odborných předmětů se zvýšeným rizikem ohrožení zdraví a života, při praktickém vyučování, při výuce tělesné výchovy, koupání, plaveckém a lyžařském výcviku, sportovních a turistických akcích. Ve všech takových případech klade škola zvýšený důraz na dodržování bezpečnostních předpisů, pokynů a zásad úrazové prevence pedagogickými pracovníky i žáky.

Důsledně je vyžadováno ukázněné chování žáků. Při pohybových činnostech (míčové hry apod.) se účastníci řídí ustanoveními o bezpečnosti obsaženými v pravidlech pro danou věkovou skupinu a jejich modifikaci pro dané prostorové podmínky školy a ustanoveními soutěžních řádů daných sportů.

Při praktickém vyučování, sportovních a jiných činnostech, kde je zvýšená možnost ohrožení zdraví, odkládají žáci na určená místa ozdobné a jiné předměty, jako náramky, náušnice, náhrdelníky, prsteny ozdobné kroužky aj. Řídí se přitom pokyny vyučujících, který nedovolí, aby se žák bez odložení uvedených předmětů účastnil příslušné činnosti.

Žáci používají pracovní oděv nebo cvičební úbor a obuv a mají výstroj podle druhu vykonávané činnosti a podle pokynů učitele, který dodržování tohoto požadavku kontroluje.

2.8 Praktické vyučování

Při praktickém vyučování musí být pracoviště a jeho vybavení, včetně pracovního nářadí, v nezávadném stavu a musí odpovídat požadavkům předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Musí být dodržovány bezpečnostní i hygienické předpisy a ustanovení učebních dokumentů o dělení tříd na skupiny, odůvodněná bezpečnostními hledisky. Žákům jsou podle potřeby přidělovány ochranné prostředky. Pokud se praktické vyučování uskutečňuje v jiné organizaci, musí být v dohodě, kterou o tom škola s organizací uzavírá, obsažena mimo jiné i ustanovení o opatřeních k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků, včetně poskytování ochranných prostředků.

2.10 Kontrolní činnost

Dodržování podmínek pro bezpečnost a ochranu zdraví žáků kontrolují průběžně vedoucí zaměstnanci školy v rámci své působnosti. Pedagogičtí pracovníci kontrolují a vyžadují dodržování bezpečnostních předpisů a pokynů žáky.

3. PRÁVA A POVINNOSTI ZAMĚSTNANCŮ

3.1 Práva a povinnosti zaměstnanců

Práva a povinnosti zaměstnanců v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci jsou stanoveny v ZP, zejména v § 106. Zaměstnanci mají právo na zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, na informace o rizicích jejich práce a na informace o opatřeních na ochranu před jejich působením.

Zaměstnanci jsou oprávněni odmítnout výkon práce, o níž mají důvodně za to, že bezprostředně a závažným způsobem ohrožuje jejich život nebo zdraví, popřípadě život nebo zdraví jiných osob zaměstnanců a ve školství žáků; takové odmítnutí nelze posuzovat jako nesplnění povinnosti zaměstnance.

Zaměstnanci mají právo a povinnost podílet se na vytváření zdravého a bezpečného pracovního prostředí, a to zejména uplatňováním stanovených a zaměstnavatelem přijatých opatření a svou účastí na řešení otázek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Každý zaměstnanec je povinen dbát podle svých možností o svou vlastní bezpečnost, o své zdraví i o bezpečnost a zdraví osob, kterých se bezprostředně dotýká jeho jednání, případně opomenutí při práci. Znalost předpisů a požadavků zaměstnavatele k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci je nedílnou a trvalou součástí kvalifikačních předpokladů zaměstnance.

Každý zaměstnanec je zejména povinen:

- a) účastnit se školení zajišťovaných zaměstnavatelem v zájmu bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a podrobit se ověření jejich znalostí,
- b) podrobit se lékařským prohlídkám, očkování, vyšetření a diagnostickým zkouškám stanoveným zvláštními právními předpisy,

- c) dodržovat právní a ostatní předpisy a pokyny zaměstnavatele k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, s nimiž byl řádně seznámen, a řídit se zásadami bezpečného chování na pracovišti a informacemi zaměstnavatele,
- d) dodržovat při práci stanovené pracovní postupy, používat stanovené pracovní prostředky, dopravní prostředky, osobní ochranné pracovní prostředky a ochranná zařízení a tato svévolně neměnit a nevyřazovat z provozu,
- e) nepožívat alkoholické nápoje a nezneužívat jiné návykové látky na pracovištích zaměstnavatele a v pracovní době i mimo tato pracoviště, nevstupovat pod jejich vlivem na pracoviště zaměstnavatele a nekouřit na pracovištích, kde pracují také nekuřáci. V areálu školy platí zákaz kouření s výjimkou prostor pro kouření vyhrazených. Zaměstnanci dodržují zákaz požívat v pracovní době alkoholické nápoje a pracovat pod jejich vlivem a zákaz zneužívat jiné návykové látky ve škole i mimo školu.
- f) oznamovat svému nadřízenému nedostatky a závady na pracovišti, které by mohly ohrozit bezpečnost nebo zdraví při práci, a podle svých možností se účastnit na jejich odstraňování; bezodkladně oznamovat svému nadřízenému svůj pracovní úraz, pokud mu to jeho zdravotní stav dovolí, a pracovní úraz jiné osoby, jehož byl svědkem, a spolupracovat při vyšetřování jeho příčin,
- g) zaměstnanec školy je povinen podrobit se vyšetření ke zjištění, zda je pod vlivem alkoholu nebo jiných návykových látek omamného prostředku. Pokyn k tomuto vyšetření je zaměstnanci oprávněn dát ředitel školy, jeho zástupce nebo přímý nadřízený zaměstnanec a to v souladu s ustanovením § 16 zákona 379/2005 Sb.

3.2 Základní povinnosti zaměstnanců dle § 106 ZP:

Zaměstnanci jsou povinni zejména

- a) pracovat svědomitě a řádně podle svých sil, znalostí a schopností, plnit pokyny nadřízených vydané v souladu s právními předpisy a dodržovat zásady spolupráce s ostatními zaměstnanci,
- b) plně využívat pracovní doby a výrobních prostředků k vykonávání svěřených prací, plnit kvalitně, hospodárně a včas pracovní úkoly,
- c) dodržovat právní předpisy vztahující se k práci jimi vykonávané; dodržovat ostatní předpisy vztahující se k práci jimi vykonávané, pokud s nimi byli řádně seznámeni,
- d) řádně hospodařit s prostředky svěřenými jim zaměstnavatelem a střežit a ochraňovat majetek zaměstnavatele před poškozením, ztrátou, zničením a zneužitím a nejednat v rozporu s oprávněnými zájmy zaměstnavatele.

3.3 Ostatní důležité povinnosti zaměstnanců:

Zaměstnanec je povinen podle pokynů zaměstnavatele konat osobně práce podle pracovní smlouvy ve stanovené pracovní době a dodržovat pracovní kázeň. Zaměstnanec je povinen prohlubovat si soustavně kvalifikaci k výkonu práce sjednané v pracovní smlouvě; prohlubováním kvalifikace se rozumí též její udržování a obnovování. Zaměstnavatel je oprávněn uložit zaměstnanci účast na školení k prohloubení kvalifikace.

Zaměstnanec je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a majetku. Na hrozící škodu je zaměstnanec povinen upozornit ředitele školy, popřípadě jiného vedoucího zaměstnance a přispět k jejímu odvrácení, pokud tomu nebrání důležité okolnosti nebo pokud by tím neohrozil sebe nebo jiné osoby.

Zjistí-li zaměstnanec, že nemá vytvořeny potřebné pracovní podmínky, je povinen oznámit závadu svému nadřízenému. Při nakládání s chemickými látkami a přípravky chránit zdraví člověka a životní prostředí se řídit výstražnými symboly nebezpečnosti, větami označujícími specifickou rizikovost a pokyny pro bezpečné nakládání (podrobněji stanoví § 44a zákona č. 258/2000 Sb. ve znění pozd. předpisů).

3.4 Zvláštní povinnosti

Vedle povinností, které pro ně vyplývají ze zákoníku práce a dalších obecně závazných právních předpisů, jsou tito zaměstnanci povinni zejména:

- a) vykonávat dozor nad žáky podle zvláštních předpisů a pokynů ředitele,
- b) vytvářet, dodržovat a kontrolovat podmínky k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků při jejich účasti na školní výuce a výchově. Kromě obecně platných předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci dodržovat zejména ustanovení pracovního řádu a zvláštních předpisů o výkonu pedagogického dozoru, o dělení tříd při činnostech spojených se zvýšeným ohrožením žáků a ostatní bezpečnostní předpisy a pokyny platné ve školství,
- c) ohlašovat řediteli školy své poznatky, které svědčí o tom, že žák užívá omamné látky, dopouští se gamblerské, šikany, trestné činnosti nebo je ohrožen jinými sociálně patologickými jevy, dále je-li vystaven šikaně či týrání, případně jinému nežádoucímu zacházení ve škole i mimo školu,
- d) podle pokynů zaměstnavatele konat osobně práce podle pracovní smlouvy ve stanovené pracovní době a dodržovat pracovní kázeň,

Další povinnosti zaměstnanců může zaměstnavatel podrobněji stanovit:

- a) v pokynech k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (§ 102 zákoníku práce)
- b) v provozních řádech a místních provozních předpisech (sklady, kotelny, plynová zařízení),
- c) v místním provozním bezpečnostním předpise upravujícím používání světelných, zvukových, hlasových signálů a signálů dávaných rukou (nařízení vlády č. 11/2002 Sb., kterým se stanoví vzhled a umístění bezpečnostních značek a zavedení signálů ve znění pozdějších předpisů),
- d) v místním provozním bezpečnostním předpise upravujícím pracovní technologické postupy pro používání strojů, technických zařízení, přístrojů a nářadí a pravidla pohybu zařízení a zaměstnanců v prostorech a na pracovištích zaměstnavatele (§ 3 odst. 1a, § 2 g nařízení vlády č. 378/2001 Sb. kterým se stanoví bližší požadavky na bezpečný provoz a používání strojů, technických zařízení, přístrojů a nářadí)
- e) v pracovních postupech při činnostech zaměřených na využívání zvířat (nařízení vlády č. 27/2002 Sb., kterým se stanoví způsob organizace práce a pracovních postupů, které je zaměstnavatel povinen zajistit při práci související s chovem zvířat pracovní postupy),
- f) v místním provozním bezpečnostním předpisem předpis upravující pracovní a technologické postupy při **provozování dopravy** (nařízení vlády č. 168/2002 Sb. kterým se stanoví způsob organizace práce a pracovních postupů, které je zaměstnavatel povinen zajistit při provozování dopravy dopravními prostředky)
- g) v pracovních a technologických postupech pro práce v lese a na pracovištích obdobného charakteru práce prováděné na lesních a nelesních pozemcích při údržbě lesů, parků, sadů, (jako jsou zejména, pěstební práce, práce s křovinořezem, ošetřování stromů) (nařízení vlády č. 28/2002 Sb., kterým se stanoví způsob organizace práce a pracovních postupů, které je zaměstnavatel povinen zajistit při práci v lese a na pracovištích obdobného charakteru).